

References

1. Two honored diplomas brought "Diven" from the international festival "Podilsky Lyalka I-2009". Retrieved from http://ye.ua/news/news_2476.html [in Ukrainian].
2. Donchenko, N. P. (2008). Contemporary international theatrical festivals in Ukraine: teach. method. materials. Kyiv [in Ukrainian].
3. Melnik, M. (2005). 500 puppets' came to visit us ... Misto. (13 May) [in Ukrainian].
4. Pidluzhna, A. (2003). Modest charm of puppets. Dzerkalo Tyzhnia. (25-30 May) [in Ukrainian].
5. Proskurnya, S. (1995). If theater is still alive, means not everything is lost. Zerkalo Nedeli. (1-7 April) [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 25.09.2017 р.

УДК 7.045

Ладоненко Марія Ігорівна
аспірантка Київського університету
ім. Бориса Грінченка
m.ladonenko@kubg.edu.ua

КОМЕМОРАТИВНІ МОНЕТИ УКРАЇНИ ЯК ПРОЯВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Мета роботи. Пропонується визначити роль комеморативних монет незалежної України як матеріальних символів національної ідентичності на шляху до ствердження ролі держави в європейському культурному просторі. **Методологія** роботи полягає в застосуванні аналітичного, системного, культурологічного методів ведення наукового дослідження. **Наукова новизна** роботи вбачається у комплексному дослідженні українських пам'ятних та ювілейних монет як подвійного свідчення одночасно національної та європейської ідентичності, що зароджується. **Висновки.** У статті робиться висновок про те, що зовнішній вигляд пам'ятних та ювілейних монет як продукт свого часу не лише адекватно відтворює існуючу реальність, а й здатний впливати на ідентифікацію української культури у загальноєвропейському просторі.

Ключові слова: комеморативні монети, символ, художній образ, серія, національна ідентичність

Ладоненко Марія Ігорівна, аспірантка Київського університету ім. Бориса Грінченка

Комеморативные монеты Украины как проявление национальной идентичности в условиях евроинтеграции

Цель работы. В данном исследовании предлагается определить роль комеморативных монет независимой Украины, как материальных символов национальной идентичности, на пути к утверждению роли государства в европейской культурной среде. **Методология** работы заключается в применении аналитического, системного, культурологического методов ведения научного исследования. **Научная новизна** статьи усматривается в комплексном исследовании украинских памятных и юбилейных монет как двойного свидетельства одновременно национальной идентичности и европейской идентичности, которая зарождается. **Выводы.** В статье делается вывод о том, что внешний вид памятных и юбилейных монет как продукт своего времени, не только адекватно воспроизводит существующую реальность, но и способен влиять на идентификацию украинской культуры в общеевропейском пространстве.

Ключевые слова: коммеморативные монеты, символ, художественный образ, серия, национальная идентичность.

Ladonenko Mariya, graduate student of Borys Grinchenko Kyiv University, Lecturer of University College of Borys Grinchenko Kyiv University

Commemorative coins of Ukraine as a manifestation of national identity in conditions of European integration

Purpose of the work. The propose of the study is to define the role of commemorative coins of independent Ukraine as material symbols of national identity on the way to establishing the role of the state in the European cultural space. The **methodology** of the work consists of the application of analytical, systematic and culturological methods of conducting scientific research. The **scientific novelty** of the article lies in the complex study of Ukrainian commemorative coins as a double evidence of emerging both national and European identity. **Conclusions.** The article concludes that the appearance of commemorative coins, as a product of their time, adequately reproduces the existing reality as well as can influence the identification of Ukrainian culture in the pan-European space.

Keywords: commemorative coins, symbol, artistic image, series, national identity.

Актуальність теми дослідження. Для пошуку національної ідентичності найбільш результативним матеріалом є символічний фонд нації. Саме символ є носієм ідеї національної єдності, відображаючи суттєві цінності та образи. Наявність спільної символіки забезпечує універсальність засобів комунікації в суспільстві, будучи при цьому ідентифікуючим фактором. Символічний код суспільства може виявлятися в офіційній державній символіці, історичних та сучасних персоналіях і подіях, релігійній, природній, побутовій або художній символіці.

Національна ідентичність більш концентровано проявляється в матеріальній культурі, у тих її реаліях, які здаються абсолютно очевидними і, відповідно, тими, що не потребують наукового обґрунтування. Як наслідок, матеріалом, у даному аспекті вивченим недостатньо, є національні грошові знаки, зокрема комеморативні монети.

В Україні, на відміну від інших країн світу, досі не створені власні нумізматичні центри, тому вивчення монет, у більшості випадків носить несистемний, дещо стихійний характер, що є причиною відсутності комплексного погляду на українське монетарне мистецтво, проблеми та виклики, з якими воно зустрічається, і перспективи його розвитку в контексті світової нумізматики. Саме тому розгляд комеморативних монет як національного ідентифікатора потребує дослідження і висвітлення.

Сучасні українські комеморативні монети викликають інтерес у Європі, крім того, європейське співтовариство зацікавлене у національному погляді українців на політику та культуру, які воно впроваджує, а також у визначенні нами, через нумізматичну продукцію, місця України у загальносвітовому контексті. Адже символи, емблеми та персоналії, нанесені на поверхню монети, є візуальним виявом ідеології країни.

Аналіз досліджень і публікацій. Матеріали з теми дослідження вибудовані на основі аналізу сучасних українських нумізматичних каталогів, серед яких слід виділити такі: каталог "Монети України" М. Загреби [2], каталог-довідник Національного банку України [5], щорічні інформаційно-довідкові журнали "Банкноти і монети України" [3]. Окрема увага в дослідженні відведена розділу "Пам'ятні монети", представленому на сайті Національного банку України [4]. Також автор у своїх пошуках звертається до періодичних видань, таких як: науково-популярний, історико-культурний часопис "Українська нумізMATика і боністика" [7] та науково-практичний журнал "Вісник Національного банку України" [6]. Дослідження підкріплене нормативною базою, а саме постановою правління Національного банку України "Про затвердження Інструкції про організацію виготовлення, випуску в обіг і реалізації пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної продукції" [1].

Мета дослідження – визначити роль комеморативних монет незалежної України на шляху до утвердження національної ідентичності у європейському культурному просторі.

Виклад основного матеріалу. Об'єктом уваги в даному дослідженні є комеморативні монети. Так називають монети, які виготовляються з дорогоцінних або недорогоцінних металів з застосуванням спеціальних технологій, що забезпечують підвищену якість монет. Такі монети випускаються в обіг Національним банком обмеженими тиражами з нагоди відзначення ювілейних дат, пам'ятних подій історії та сучасності, заходів з охорони навколишнього природного середовища, інших подій суспільного життя [1]. Сьогодні це національний символ і візуальна ідентифікація сучасної України, ретранслятор важливої для суспільства інформації. В їх дизайні втілено культурну та історичну спадщину, всі віхи незалежності України, глибинну суть соціальних і культурних процесів суспільства.

Цінність українських пам'ятних монет як засобу національної ідентифікації полягає у зверненні розробників Монетного двору України, під час роботи над проектом монети, до національних витоків, фольклору та традицій нашого народу, адже комеморативні монети самі по собі є символом, ідеальним і абстрактним образом України як світової держави та об'єднуючою цінністю для її громадян.

Ідейне наповнення монети починається з ескізів на задану тематику, які ретельно розглядаються дорадчим органом Національного банку України – Експертною радою з питань дизайну пам'ятних монет України. У складі ради експерти різних галузей та спеціальностей, тому процес вибору найкращого рішення тієї, чи іншої монети проходить у численних дискусіях та полеміках. Проте, обрана відкритим голосуванням, домінуюча ідея синтезує у собі комплексну думку більшості експертів, а тому найчастіше є влучною ідейно та композиційно. Такий процес дозволяє впоратись із надважливою місією пам'ятних монет: з однієї сторони, із відображенням у кожному випущеному екземплярі національної специфіки України, а з іншої, з передачею загальнокультурних образів, доступних і зрозумілих в усіх країнах світу. Адже комеморативні монети – це продукція, за допомогою якої держава не лише формує символічний ряд національної ідентичності, але й ретранслює його по території як національній, так і зарубіжній.

Тернистий шлях торування власного місця серед світових зразків нумізматичної продукції Національний банк України розпочав у 1995 р., ще до налагодження випуску пам'ятних монет на власній території. Ряд перших комеморативних монет було відкарбовано на Московському монетному дворі за проектами українських художників. Уже в цих екземплярах можна простежити спроби створити спільну художню лінію, базовану на символіці близькій і зрозумілій кожному українцю. Аверси зазначених монет ідентичні та відтворюють у центрі композиції малий Державний Герб України, обрамлений з обох боків стилізованими гілками калини (загальноприйнятий символ позачасового єднання українського народу). До вересня 1996 р. всі випущені монети мають подібне оформлення аверсу з невеликими варіаціями у зображенні калини та нарисності шрифтів. На реверсах відображені знакові компоненти ідентичності молодій країні: події, персоналії, місця.

Перші випущені монети започаткували тематичні серії: "Перемога у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.", "Відродження української державності", "Видатні особистості України", "Міста-герої України", "Спорт", "Духовні скарби України", "Герої козацької доби", які мали промовисто ознайомити світову громадськість з історією, культурою та традиціями України. Наведеного вище переліку достат-

ньо, щоб пересвідчитись, що у тогочасному українському монетарництві превалюючими є дві теми: відродження країни та перемога у Другій світовій війні. Проілюструвати такий стан речей просто на конкретних прикладах тематичних серій та їх значенні для самоідентифікації українського суспільства.

Випуск монет серії "Відродження української державності" покликаний сприяти осмисленню складних та багатограних шляхів формування української державності, слугувати зміцненню міжнародного престижу України як держави, що має глибоке історичне коріння і по праву займає гідне місце серед інших країн. Ця серія увічнила такі важливі віхи державотворення, як: історичні етапи становлення української держави, незалежність та Конституцію України, державні символи України. Цікавою, з точки зору позиціонування вільної країни, що розвивається, є монета цієї серії – "Незалежність", на ній зображено персоніфікований образ України у вигляді молодої дівчини, яка у правій руці тримає гілку калини, а в лівій – лавровий вінок. Таке зображення є образом єдиної нації, конституційних прав і свобод громадян. Подібна тематика прослідковується в емісіях усіх країн світу і є надважливою для позиціонування правової держави.

Серія "Видатні особистості України" пов'язана з життям визначних українців: вчених, громадських діячів, композиторів, поетів, співаків, художників та представників інших професій. На перших монетах цієї серії були зображені знакові персоналії, відомі далеко за межами країни, які стали культурними знаками, символами певних якостей в народній свідомості, це: Богдан Хмельницький, Леся Українка, Григорій Сковорода, Михайло Грушевський, Петро Могила, Тарас Шевченко, Юрій Кондратюк, Софія Крушельницька тощо. Подібні екземпляри є невід'ємними елементами збереження культурної пам'яті, демонстрацією розширення державою символіки національної ідентичності, введення в неї образів видатних людей з метою показати зв'язок нації і національної держави. Аналізуючи перелік монет цієї серії, можна зауважити, що поряд з політичними персоналіями, які брали активну участь у формуванні нації і держави, величезне значення для ідентичності українців мають діячі мистецтва і науки. Зображення Катерини Білокур, Михайла Дерев'яни, Георгія Нарбута, Марії Примаченко, Іоанна Георга Пінзеля, Олександра Мурашка, Тетяни Яблонської, Івана Айвазовського, беззаперечно, реалізують ідею України, як країни оригінального мистецтва. Наукові досягнення суспільства відображені на монетах, присвячених вченому-математику Михайлу Остроградському, природознавцю Володимиру Вернадському, лауреату Нобелівської премії Іллі Мечникову, конструктору Сергію Корольову, фізику-теоретику Льву Ландау, інженеру Євгену Патону та іншим видатним вченим. Сфера діяльності персоналії увіковічених на українських комеморативних монетах надзвичайно широка: від церковних діячів до акторів, проте кожен образ формує колективне уявлення про націю загалом.

Важливою сферою державної політики і суспільного життя є спорт. Участь і перемоги українських спортсменів є національною гордістю, а спортивні досягнення – одним із основних компонентів національної ідентичності. Тематична серія "Спорт" є традиційною для всіх країн світу (так само як серії "Знаки зодіаку", "Східний календар", "Флора і фауна" тощо), тому розробники Монетного двору України зацікавлені у застосуванні нестандартних ідейних та пластичних рішень, які б вирізняли українські монети серед світових зразків.

Поступово українське виробництво збільшує тематичне спрямування: характерними ландшафтами та архітектурними спорудами, представниками флори і фауни, алегоричними фігурами, досягненнями техніки, надбаннями культури тощо. Сьогодні тематичний ряд розширився до 33 різновидів серій, кожна з яких виявляє пріоритети держави у просуванні певних ідей. Так, наприклад, позиціонування України як держави, що має хороший рекреаційний потенціал, спонукає українців презентувати мало відомі європейській публіці місця на архітектурні споруди. Саме тому в образному ряді різних тематичних серій переважають пам'ятки архітектури, це серії "Вищі навчальні заклади України", "Античні пам'ятки України", "Гетьманські столиці", "Духовні скарби України", "Пам'ятки архітектури України", "Стародавні міста України".

Рух України у європейському напрямку читається в екземплярах, створених під протекторатом міжнародних монетних програм, проектів, конкурсів, спортивних заходів. Тематики світового масштабу незмінно відображаються у доробку Монетного двору України, серед них: "ООН-50", "50-річчя Загальної декларації прав людини", "Добро – дітям", "Чиста вода – джерело життя", "XVI сесія Парламентської асамблеї Організації з безпеки і співробітництва в Європі", "Міжнародний рік астрономії", "20 років СНД", "Міжнародний рік лісів", "Всесвітній рік кажана", "Материнство", "Пісенний конкурс "Євробачення-2017", "ЄФА. Євро 2012. Україна-Польща" тощо. Яскравим прикладом може бути програма Організації Об'єднаних Націй – "2000 рік – діалог цивілізацій", у рамках якої кожна країна-учасник мала змогу презентувати на загал внесок власної держави у загальносвітову культуру, дала змогу Україні у серії "Пам'ятки давніх культур України" увічнити теми, що мають не лише місцеве значення, а й міжнародний контекст: "Палеоліт", "Трипілля", "Ольвія", "Скіфія", "Київська Русь". Адже зацікавленість та попит нумізматичної спільноти на ті, чи інші монети прямо пропорційна доступності та універсальності символів і образів відображених на монетах.

Кожна випущена Національним банком України монета – це носій достовірної інформації та гармонійний витвір мистецтва. Тому вони виступають як один з найбільш ефективних засобів публічної трансляції державотворення.

Ідейно-тематична концепція пам'ятних монет є спільною справою великої кількості спеціалістів та організацій. Національний банк України щорічно розробляє план випуску комеморативних монет, який формується відповідно до пропозицій міністерств, освітніх та наукових закладів, пам'ятних дат та ювілеїв визначних особистостей. Планування та спільна робота колективу вчених та співробітників банку дозволяє зробити українські комеморативні монети оригінальними та достовірними за концептуальним рішенням і дизайном.

Наукова новизна. У статті комплексно проаналізовано українські пам'ятні та ювілейні монети як подвійне свідоцтво одночасно національної ідентичності та європейської ідентичності, що зароджується.

Висновки. Всі культурно-цивілізаційні орієнтири життя суспільства в незалежній Україні можна прослідкувати у зображеннях на комеморативних монетах. На екземплярах цього періоду з'являються образи і символи приналежності до національної культури, що сприяє швидкій візуальній ідентифікації саме українських пам'ятних монет серед інших зразків. Дана сфера базується на національно орієнтовану і одночасно актуальну для сучасного суспільства символічність в усіх формах її вияву. Образ світу на українських комеморативних монетах досягає великої глибини художнього задуму і емоційної виразності. При всьому розмаїтті стильових варіацій та індивідуальних почерків дизайнерів в пам'ятних монетах зберігається направленість монет на національну ідентифікацію, на одночасну єдність національного і глобального, зокрема українського та європейського.

Література

1. Постанова правління Національного банку України "Про затвердження Інструкції про організацію виготовлення, випуску в обіг і реалізації пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної продукції" від 30.05.2012 № 213.
2. Загребя М. Монети України, 1992-2016 : Каталог. – 12-е вид., перероб. та допов. – К. : Логос, 2017. – 320 с. : іл.
3. Банкноти і монети України : Інформаційно-довідковий журнал. – № 19 – К. : Національний банк України, 2015. – 64 с.
4. Національний банк України : Пам'ятні монети України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/currentmoney/cmcoin/list>
5. Пам'ятні та ювілейні монети України. 1995–2009: Каталог-довідник. – К. : Національний банк України, 2010. – 528 с.
6. Терпило В. Діалог держав мовою монет / В. Терпило // Вісник Національного банку України.– К., 1999. – № 3. – С. 7-10.
7. Ющенко В. Монетна політика у контексті загальної ідеології банку / Віктор Ющенко // Українська нумізматики і боністика. – К., 1999. – № 2. – С. 4-14.

References

1. Postanova pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy "Pro zatverdzhennia Instruktсии pro orhanizatsiiu vyhotovlennia, vypusku v obih i realizatsii pamiatnykh ta investytsiinykh monet Ukrainy, suvenirnoi produktsii" vid 30.05.2012 № 213 [in Ukrainian].
2. Zahreba, M. (2017). Coins of Ukraine, 1992-2016 : Catalog. – 12 edition. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].
3. Banknotes and coins of Ukraine: Information reference journal. (2015), 19, 64 [in Ukrainian].
4. National Bank of Ukraine: Commemorative coins of Ukraine. Retrieved from: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/currentmoney/cmcoin/list> [in Ukrainian].
5. Commemorative and jubilee coins of Ukraine. 1995–2009: Catalog- directory. (2010) Kyiv: National Bank of Ukraine [in Ukrainian].
6. Terpylo, V. (1999) Dialogue of states with the language of coins. Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy, 3, 7-10 [in Ukrainian].
7. Yushchenko, V. (1999) Coin policy in the context of the general bank ideology. Ukrainiska numizmatyka i bonistyka, 2, 4-14 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.07.2017 р.